

תולדות עם ישראל

לבתי ספר דתיים

(יחידה י')

יחידת לימוד אחת

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה: שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שלושה פרקים.
פרק ראשון — בפרק זה שלושה נושאים:
נושא I — תקופת בית שני
נושא II — הקהילה היהודית בימי הביניים
נושא III — החסידות
בנושא שלמדת ענה על ארבע שאלות.
פרק שני — ענה על שתי שאלות. 50 נקודות (25x2)
פרק שלישי — כתוב על ארבעה מושגים. 20 נקודות (5x4)
סה"כ — 100 נקודות
- ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.
- ד. הוראות מיוחדות: (1) כתוב על כריכת המחברת את נושא הבחירה שלמדת.
(2) בתשובותיך הבא עובדות, אל תסתפק בהערכות כלליות.

כתוב במחברת הבחינה בלבד, בעמודים נפרדים, כל מה שברצונך לכתוב כטייטה (ראשי פרקים, חישובים וכדומה).
רשום "טייטה" בראש כל עמוד טייטה. רישום טייטות כלשהן על דפים שמוחוץ למחברת הבחינה עלול לגרום לפסילת הבחינה!

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

ב ה צ ל ח ה !

פרק ראשון (30 נקודות)

בפרק זה שלושה נושאים:

- נושא I — תקופת בית שני (עמ' 2-3)
- נושא II — הקהילה היהודית בימי הביניים (עמ' 4)
- נושא III — החסידות (עמ' 5)

ענה על השאלות בנושא שלמדת, לפי ההוראות שבו.

נושא I — תקופת בית שני

אם למדת נושא זה, ענה על ארבע שאלות: על שתי השאלות 1-2 (חובה), ועל שתיים מהשאלות 3-5.

חלק ראשון — המרד הגדול

ענה על שתי השאלות 1-2 (חובה).

1. המתרחשות בין יהודים לנכרים בערים המעורבות זירזה את פרוץ המרד הגדול.

הסבר שתי סיבות שהובילו למתיחות זו. (6 נקודות)

2. קרא את קטע המקור שלפניך, וענה על שני חלקי השאלה שאחריו.

ההתנגשות בין היהודים ובין הקיסרות הרומית בסוף ימי בית שני הייתה, בין השאר, תוצאה של מתח עצום בין חזון למציאות. מצד אחד הייתה ההשקפה היהודית בדבר חזון עתידו של עם ישראל מבחינה מדינית, והאמונה שאין ליהודים אדון מלבד האלוקים. מצד אחר, במציאות שלטה הקיסרות הרומית האדירה והכול יכולה, ויהודה הייתה רק אחת מהפרובינציות הרבות הנתונות למרותה. מתח זה מצא את פורקנו בהתגברות התקווה המשיחית ובציפייה לגאולה הקרובה. האמונה המשיחית היא שהפיחה ביטחון בלב הלוחמים היהודים, ועד שלא עלו הלהבות מהר הבית, הם ציפו להתערבות אלוהית שתציל את בית המקדש ותדביר את האויבים.

(מעובד על פי מנחם שטרן, תולדות עם ישראל בימי הבית השני, עמ' 286, הוצאת "דביר", 1969)

- הסבר, על פי הקטע, מה הביא להתגברות התקווה המשיחית בסוף ימי בית שני.
- על פי איזה רעיון הנמצא בקטע פעלו אנשי מצדה, לאחר חורבן בית שני? הסבר על פי מה שלמדת.

(4 נקודות)

חלק שני – שאלות קצרות

ענה על שתיים מן השאלות 3-5 (לכל שאלה – 10 נקודות).

3. רבן יוחנן בן זכאי פעל כדי למלא את החלל שנוצר לאחר חורבן המקדש.

הסבר משפט זה. בהסברך התבסס על שתיים מפעולותיו.

4. מהי "ברכת המינים"? הסבר מדוע היא נתנה מענה לצורכי התקופה.

5. הצג שתי עמדות מנוגדות של חכמים בנוגע למרד בר־כוכבא.

/המשך בעמוד 4/

נושא II – הקהילה היהודית בימי הביניים

אם למדת נושא זה, ענה על ארבע שאלות: על שתי השאלות 6-7 (חובה),
ועל שתיים מן השאלות 8-10.

חלק ראשון – הקהילה היהודית בחברה של ימי הביניים

ענה על שתי השאלות 6-7 (חובה).

6. איך נהגו לפרש תופעות טבע בימי הביניים, ומה אפשר ללמוד מכך על רוח התקופה?
(6 נקודות)

7. קרא את המקור שלפניך, וענה על השאלה שאחריו.
בימי הביניים הושפע גורל ישראל מגישות שונות שנבעו ממקור אחד: מתכונת השטניות שהתלוותה ליהודים בתודעת הנוצרים, ממצב העבדות שציין בתפיסה המשפטית את מעמד היהודים במדינה, ומהשפלתם שמטרתה הייתה להעיד על אמיתות הנצרות בהווה ולשם המרת דתם לעתיד לבוא. כל אלה הם שגרמו, יותר משאר הדברים שנוספו אליהם, את הסבל ושפיכות הדמים של היהודים בימי הביניים.
(מעובד על פי ח"ה בן-ששון, **פרקים בתולדות היהודים בימי הביניים**, עמ' 53, הוצאת עם עובד 1969)
בקטע נזכרים גורמים שונים, שהובילו לרדיפת היהודים בימי הביניים. בחר בשני גורמים מהקטע, והסבר על פי מה שלמדת כיצד כל אחד מהם נבע מהדת הנוצרית. (4 נקודות)

חלק שני – שאלות קצרות

ענה על שתיים מן השאלות 8-10 (לכל שאלה – 10 נקודות).

8. כיצד צמחו הקהילות הראשונות באשכנז? בתשובתך כתוב גם על הגורם היהודי וגם על הגורם הנוצרי.

הדגם את דברייך באמצעות כתב הזכויות שניתן ליהודי שפיירא.

9. כיצד זכות הרוב להכריע במחלוקות תרמה לחיזוק הקהילה?
הבא שתי דעות שונות של פוסקים בנוגע להכרעה על פי רוב.

10. ציין מקור סמכות אחד של המרכז העל-קהילתי בבבל, וכתוב שתי סיבות להיחלשות מרכז זה.

/המשך בעמוד 5/

נושא III – החסידות

אם למדת נושא זה, ענה על ארבע שאלות: על שתי השאלות 11-12 (חובה), ועל שתיים מן השאלות 13-15.

חלק ראשון – ההתנגדות

ענה על שתי השאלות 11-12 (חובה).

11. יש הטוענים כי מאבק המתנגדים בחסידים נבע מגורם חברתי. הסבר טיעון זה באמצעות שני שינויים שיצרה תנועת החסידות. (6 נקודות)

12. קרא את קטע המקור שלפניך, וענה על שני חלקי השאלה שאחריו.

מתוך איגרת ששלח ר' שניאור זלמן מלאדי לקהילת החסידים בוויילנה בשנת תקנ"ז (1797):

"בדבר הוויכוח עם המתנגדים לנו... אילו הייתה אפשרות לסיים את הוויכוח, בוודאי אין לך מצווה גדולה מזו לעשות שלום בישראל... אך מה לנו לעשות ולא עשינו, והרבה מאוד טרחנו בזה ולא עלתה בידינו, ונקיים אנחנו מה' ומישראל... לפי הנשמע, אין במדינות ליטא מי שירום לבבו לחלוק על דעת הגאון (הגר"א) ולומר בפה מלא "אין בפיהו נכונה"... ובפרט בעניין האמונה... שתפיסת הגאון -

ולפיה הפירוש החסידי ל"לית אתר פנוי מניה" הוא כפשוטו ממש, [דבר זה] הוא אפיקורסות גמורה.

(מעובד על פי איגרות קודש לאדמו"ר הזקן, ר' שניאור זלמן מלאדי, איגרת ל"ד, עמ' פה-פח,

הוצאת קהת, 1987)

— איך בעל האיגרת מסביר את העובדה שאין אפשרות להגיע לפיוס בין החסידים למתנגדים בליטא?

— לפי בעל האיגרת, לאיזה רעיון בחסידות מתנגד הגר"א? הסבר התנגדות זו על פי מה שלמדת.

(4 נקודות)

חלק שני – שאלות קצרות

ענה על שתיים מן השאלות 13-15 (לכל שאלה – 10 נקודות).

13. מה הוסיפה החסידות לתפיסת הגאולה המסורתית?

הסבר כיצד סייעה תוספת זו לשיקום הרוחני של העם היהודי, לאחר משבר שבתאי צבי.

14. מהי ברכת "בניי, חיי, מזוני"? הסבר כיצד היא מבטאת קשר דו־כיווני בין הצדיק לחסיד.

15. כתוב מאפיין אחד לכל שלב משלושת השלבים בהתפתחות החסידות, מתקופת הבעש"ט עד

תקופת תלמידי המגיד ממעזריטש.

פרק שני (50 נקודות)

ענה על שתיים מהשאלות 16-19 (לכל שאלה – 25 נקודות).

16. אמנסיפציה ואוטואמנסיפציה

- א.** במאה ה־19 חלו אצל היהודים תמורות בתחום הדתי.
ציין שתיים מהתמורות, והסבר כיצד אחת התמורות הושפעה מתהליך האמנסיפציה.
(12 נקודות)
- ב.** הסבר מדוע האמינו יהודים רבים שהאמנסיפציה תפתור את הבעיה של שנאת ישראל באירופה.
מדוע טען פינסקר שהאמנסיפציה לא תפתור בעיה זו, ואיזה פתרון הוא הציע?
(13 נקודות)

17. אנטישמיות במזרח אירופה ובמערבה

- א.** הצג שני אירועים אנטישמיים במזרח אירופה בסוף המאה ה־19 ובראשית המאה ה־20.
לכל אחד מהאירועים שהצגת, כתוב מאפיין אחד ייחודי לאנטישמיות במזרח אירופה.
(13 נקודות)
- ב.** הצג שני מאפיינים של האנטישמיות המודרנית שבאו לידי ביטוי בפרשת דרייפוס.
(12 נקודות)

18. התומכים בתנועה הציונית והמתנגדים לה

- א.** הצג את הבסיס האידאולוגי של תנועת "המזרחי", ואת הנסיבות שהובילו להקמת התנועה כסיעה נפרדת בתוך התנועה הציונית (1902).
(13 נקודות)
- ב.** אגודת־ישראל והבונד התנגדו לתנועה הציונית.
מה היה המניע האידאולוגי להתנגדות של כל אחת מתנועות אלה?
(12 נקודות)

19. מתיחות בין קבוצות שונות בעלייה הראשונה והשנייה

- א.** תפיסת העולם של התימנים בעלייה הראשונה דמתה לזו של אנשי "היישוב הישן".
מהו הדמיון, ומדוע למרות זאת נתקלו התימנים בקשיי השתלבות בקרב "היישוב הישן"?
(13 נקודות)
- ב.** העולים בעלייה השנייה ייצגו תפיסת עולם שונה מזו של אנשי המושבות.
הצג שני נושאים שבהם בא לידי ביטוי השוני, והסבר את עמדת אנשי העלייה השנייה בכל נושא שהצגת.
(12 נקודות)

פרק שלישי (20 נקודות)

לפניך שבעה מושגים (20-26), ובכל אחד מהם שני חלקים.

בחר בארבעה מהמושגים, וענה על שני החלקים הקשורים לכל מושג שבחרת (לכל מושג — 5 נקודות).

20. חכם באשי

- מה היה התפקיד של החכם באשי?
- לאיזו עדה הוא השתייך?

21. קפיטולציות

- מה זו קפיטולציה?
- כתוב שתי זכויות שניתנו לבעלי קפיטולציות.

22. פתח תקווה

- מה הייתה המטרה של מייסדי פתח תקווה הראשונים?
- מדוע נעזב המקום, ומי היו המתישבים החדשים?

23. "הגדודים העבריים"

- כתוב גורם אחד להקמת "הגדודים העבריים".
- מה היה התפקיד של "גדוד נהגי הפרדות"?

24. ניל"י

- לטובת מי פעל ארגון ניל"י, ומדוע?
- מה היה גורלו של הארגון?

25. הסכם סייקס-פיקו

- בין אילו מדינות נחתם הסכם סייקס-פיקו?
- מה הייתה המטרה בחתימת הסכם סייקס-פיקו?

26. הצהרת בלפור

- מה הייתה החשיבות של הצהרת בלפור ליהודים?
- מה הייתה העמדה בהצהרת בלפור כלפי לא־יהודים בארץ?

בהצלחה!